

Валерія Михальська

ФАКТОР ІДЕНТИЧНОСТІ В ПОСТКОНФЛІКТНІЙ ПОЛІТИЦІ

Збройні конфлікти як міждержавного, так і внутрішньодержавного характеру розглядають як конфлікти довоєнних ідентичностей. Утім, збройний конфлікт проблему конфлікту довоєнних ідентичностей не вирішує. До того ж, конфлікт ідентичностей поглиблюється, бо ідентичність кожної протиборчої сторони доповнюється додатковими наративами, викликаними війною, зокрема новою колективною травмою.

На постконфліктному етапі для встановлення ефективного управління необхідно визначати не тільки економічні, правові та соціальні аспекти політики, а й політику культурну та освітню. Ця політика має визначати головним своїм наслідком єдину мету – запобігти конфлікту у майбутньому. Чи буде ця мета досягнута шляхом тотального насадження ідеології сторони-переможця, замовчення конфліктогенних питань, спроб їх компромісного вирішення або балансування усіх вищезгаданих підходів – залежить від кількості нанесених сторонами образ, конфігурації сил після завершення конфлікту, особистості лідерів, політики, обраної їх урядом, та ряду інших факторів.

Прикладом врегулювання конфлікту ідентичностей на постконфліктній території є політика постконфліктної Хорватії. З одного боку, через те, що конфлікт був вирішений на користь Хорватії як незалежної держави, Хорватія мала змогу встановлювати та насаджувати свою позицію щодо тлумачення подій історії в ідентичність свого населення, зокрема у «протиборчий табір» сербів. Насамперед увагу привертає загальноновизнаний термін щодо цього конфлікту – Хорватська Війна за Незалежність. Цим терміном підкреслюється «сакральність» цієї війни для хорватського народу, а дії апологетів так званої Республіки Сербська Країна вже в цьому терміні позиціонуються як такі, що спрямовані проти права народу на незалежність.

Також із 1996 року лише через рік після операції «Буря», хоча ще й триває процес помірною примирення між протиборчими сторонами, на території Хорватії встановлюється державне свято – 5 серпня країна починає святкувати День перемоги і подяки Вітчизни, день, у який під час операції «Буря» хорватська армія увійшла в місто Кнін. Цей момент був поворотним у подоланні Сербської Країни. З 2008 року цей день також визначено Днем хорватських захисників [1].

Існують у Хорватії і приклади не тільки політики ідентичності на користь «переможця», а й пошуку примирення та компромісу. Одним із таких напрямів у державній політиці стала робота з освітою нетравмованого покоління, дітей та молодих людей. Тут особливої уваги потребує підхід до позиції у викладанні історії, зокрема і самого конфлікту, який стає історією в постконфліктний період. Історію пишуть переможці, і переможець може обрати політику відображення конфлікту як свого тріумфу проти «них», а може не розвивати тему конфлікту для уникнення «гострих кутів». Так, хорватським Національним Комітетом із Відновлення Довіри у співпраці із Міністерством Освіти Хорватії у 1998 році було прийнято рішення не викладати новітню історію з 1980 по 1998 роки на території Східної Славонії, що була частиною так званої Республіки Сербська Країна. Таке рішення було прийнято внаслідок критики навчального матеріалу з боку сербської спільноти та міжнародних організацій [2].

Політика ідентичності після режиму апартеїду в Південно-Африканській Республіці (далі – ПАР) певним чином схожа на політику в постконфліктній Хорватії. З одного боку, постконфліктну ПАР характеризував брак цензури та публічні процеси в Комісії правди і примирення, спрямовані на дискредитацію «них» – пригноблених чорношкірого населення.

Після режиму апартеїду в ПАР у спадок новому демократичному уряду залишилася навчальна література, написана з використанням мови ненависті та нетерпимості. У 1994 році Міністерство Освіти підтримало ініціативи з перегляду навчального матеріалу, створивши розгалужену систему комісій, що вивчали літературу на наявність мови ненависті. Втім, цей процес мав більш символічний характер. Нова навчальна література не створювалася, і хоча з історії, що пропонувалася режимом апартеїду, викреслювалися найбільш агресивні речі, загальні наративи не змінилися.

У 1997 році був запропонований новий порядок денний для освіти в ПАР (Curriculum 2005). З-поміж іншого, цей порядок визначав, що історія є настільки конфліктогенним чинником для країни, що її викладання буде небезпечним. Згодом були визначені нові пріоритети. Нова національна ідентичність, запропонована владою через освітні програми, пропонувала будувати нову націю навколо демократичних принципів, єдиних для всіх. Разом із новим порядком денним повернулася історія з її новими наративами, спрямованими на запобігання конфлікту в майбутньому [3, с. 118–161].

Третім прикладом до розгляду пропонуємо Руанду після громадянської війни 1990–1994 років та геноциду. Так само, як і на прикладах Хорватії та ПАР, маємо 10-річний мораторій на викладання історії,

тут – у начальних школах (для середніх шкіл викладання історії – факультативне). Для Руанди таке рішення продиктоване було, зокрема тим, що освітня політика, що передувала геноциду, була визнана такою, що впливала на формування атмосфери ненависті в суспільстві. Проте, якщо заборона на викладання історії поширювалася на школи Руанди, то не поширювалася вона на неформальну освіту – своє бачення історії нова ера політиків Руанди могла пропонувати споживачу в публічному просторі [3, с. 190–219].

Фактично, всі три країни відпрацьовували колективні травми постраждалого населення через певні політичні акти – гучні судові процеси, державні свята та публічні виступи. До того ж, «переможний» дискурс у публічному просторі виступав певною легітимізацією нової влади на постконфліктній території. Втім, політичні еліти всіх трьох країн прийняли однозначне рішення щодо викладання історії новому поколінню. На думку автора, таке рішення насамперед продиктовано тим, що монополізація історії однією зі сторін конфлікту навіть для переможця виявляється непосильним завданням. Практика показала, що тільки з часом напрацьовуються компромісні підходи, які є прийнятними для їх викладання новому поколінню – поколінню, що справді несе в собі перспективу формування нової, спільної національної ідентичності.

Література:

1. Закон про свята, дні пам'яті та вихідні дні в Хорватії від 15 листопада 2002 року [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_11_136_2194.html.
2. Oberg Jan Reconciliation through a history and school book commission – in Croatia and elsewhere [Електронний ресурс] / Jan Oberg. – 1998. – Режим доступу : <https://yugoslavia-what-should-have-been-done.org/1998/06/25/519/>.
3. Weldon G. A comparative study of the construction of memory and identity in the curriculum in societies emerging from conflict: A comparative study of the construction of memory and identity in the curriculum in societies emerging from conflict: A comparative study / Gale Weldon. – Pretoria : University of Pretoria, 2009. – 308 p.